

Kronik. I næsten hundrede år havde kvinderne adgang til universitetet, før de fik lov til at betrage Videnskabernes Selskab. I dag er den eksplicitte eksklusion afløst af mikrochikane i videnskabens højborge.

Videnskabens herreværelser

AF BENTE ROSENBECK
Seniorforsker, Institut
for Nordiske Studier
og Sprogvidenskab,
Københavns Universitet

I år fejrer Videnskabernes Selskab 275 års jubilæum, og det er samtidig 50 år siden, at den første kvinde blev optaget i Videnskabernes Selskab, nemlig sprogforskeren Eli Fischer-Jørgensen. Da hun blev optaget, havde kvinder haft adgang til at studere ved Københavns Universitet i 93 år, og det er og bliver en gåde, hvordan det lykkedes Selskabet at holde kvinder ude i så mange år og dermed udvælge deres medlemmer efter køn og tradition og ikke efter merit.

»Det var sandelig på tide,« lød det, da Eli Fischer-Jørgensen blev udnævnt som professor i 1966. Det samme kan man sige om optagelsen i Videnskabernes Selskab to år efter. Samme år blev hun og medicinaldirektør Ester Ammundsen i øvrigt de første kvinder i forskningsrådet. I dag er der mange kvinder i Videnskabernes Selskab, og i 2008 blev Kirsten Hastrup den første kvindelige præsident. Men det gik fortsat langsomt i årene efter 1968. 15 år efter havde bare 12 kvinder opnået æren.

Retfærdigvis skal siges, at allerede i 1920 var Marie Curie blevet valgt som udenlandsk medlem, hvilket var bemærkelsesværdigt, da den dobbelte Nobelprisvinder var blevet afvist i det franske Videnskabernes Akademi. Og ikke nok med det: Det franske akademi besluttede med 90 stemmer mod 52, at ingen kvinder nogensinde skulle opnå medlemskab. Enkelte medlemmer sagde noget om meritter, mens andre og flertallet stod fast på den »uforanderlige tradition« og var imod valget af kvinder. I 1979 måtte man i Frankrig omsider bøje sig og optage kvinder.

Egentlig var det mindre indlysende, at akademierne og selskaberne udelukkede kvinder, end at universiteterne gjorde det. Hos Selskaberne og akademierne var der tale om en ikke-professionel, lærd sammenhæng, mens universiteterne var professionsskoler, som uddannede læger, præster og jurister, og det var ikke just acceptable erhverv for unge kvinder. Men ellers var der ikke noget i vejen for, at kvinder kunne deltage i forskellige videnskabelige aktiviteter, hvilket de for eksempel gjorde i klostrenes lærdomscentre. De var også meget aktive i salonkulturen og deltog i de mere uformelle akademier, som dannede baggrund for Det franske Akademi og The Royal Society of London. Det engelske videnskabernes selskab havde egentlig som intention at åbne op for en større skare end den universitære, og en enkelt kvinde, Margaret Cavendish, som i øvrigt sponsorerede Cambridge University, fik lov til at overvære et møde i 1667, men mere blev det ikke til. Først i 1945 kunne kvinder opnå fuldt medlemskab, efter at jurister havde gjort det klart, at det ville være ulovligt fortsat at ekskludere dem.

Kvinder blev således forvist frem til anden halvdel af det 20. århundrede af ingen anden grund end deres køn, hvilket giver anledning til at udforske den konflikt, der har været mellem, hvad der i vores kultur er blevet defineret som henholdsvis kvindelighed og videnskabelighed.

OGSÅ Marie Curie, den ene af kun to, der har fået to Nobelpriser, blev ramt på sit køn. Nobelpriskomiteen tog tilsyneladende hensyn

til meritter, og dog gik det ikke helt glat. Under nomineringsprocessen af Nobelprisen i fysik i 1903 var det først og fremmest hendes mand Pierre Curie og medarbejderen Henri Becquerel, som blev fremhævet. Og der måtte en indsats til fra lederen af Kungliga Vetenskapsakademien i Stockholm, før Marie Curie fik del i prisen.

Anden gang Marie Curie skulle modtage Nobelprisen i Stockholm i 1911, blev der skandale. Rygterne gik, at hun var blevet set forlade Paris i selskab med en gift mand. Da hun ikke kunne dementere rygterne på tilfredsstillende vis, blev hun af et af medlemmerne i Nobelpris-komiteen bedt om ikke at indfinde sig i Stockholm. Havde komiteen vidst, hvad den nu vidste, var hun næppe blevet indstillet, skrev han til hende.

En enkelt kvinde, Margaret Cavendish, som i øvrigt sponsorerede Cambridge University, fik lov til at overvære et møde i 1667, men mere blev det ikke til ...

Marie Curie holdt dog fast med den begrundelse, at hun ikke fandt nogen sammenhæng mellem »sin videnskabelige gerning« og »sine private forhold«. Også den svenske kvindebevægelse var meget beklemmet over at skulle hylde hende. Hun fik dog sin pris. Senere har det vist sig, at rygterne talte sandt. Skandalen gjorde manden så forskrækket, at han vendte tilbage til sin kone. Man så dengang ganske strengt på ægteskabsbrud.

Mange videnskabsmænd støttede Curie, deriblandt Albert Einstein, som afviste tanken om Marie Curie som femme fatale med den motivering, at hun ikke var tiltrækkende nok til den rolle. Og en fransk minister udtalte, at med tanke på, hvordan hun så ud, egnede hun sig ikke til kærlighedseventyr. Både Curies kritikere og forsvarere afslørede et på mange måder fælles kvindesyn, som må have været svært at manøvrere indenfor. Da hun kom til Stockholm, var hun efter sigende iklædt en enkel, sort dragt og medbragte sin søster og datter. Skandalen blev afværget, men episoden viser, hvor snævre rammerne var for kvindelige forskere, og at der blev stillet særlige moralske krav til dem. Omvendt har uanstændighed og promiskuitet nærmest været maskuline studentedyder.

Marie Curie skulle i mange år være en enlig svale i det danske Videnskabernes Selskab. Om hun nogensinde kom til møderne, ved jeg ikke, men hun blev ikke et eksempel til efterfølgelse. I 1949 blev Danmarks første kvindelige professor, Astrid Friis, afvist som medlem. Historieprofessor C.O. Bøggild Andersen beretter i et brev til hende, at han havde betonet »Deres historiske Evne, intuitive Skarpsyn, store Arbejdskraft og store Initiativ«. Men han kom ikke igennem med sit forslag. »Anti-feminismen« herskede i selskabet, konstaterede han. Friis blev senere indvalgt i Vetenskaps-societeten i Lund, som åbnede porten for en kvindelig historiker på trods af hendes køn.

Videnskabshistorisk er det ganske

interessant, at det skulle tage så mange år, før kvinder blev optaget i de videnskabelige selskaber. Det viser noget om relationen mellem netværk og meritter og eksklusionsmekanismer. I det seneste nummer af Magisterbladet (nr. 10, 2018) fremgår det af en undersøgelse, som bladet har foretaget blandt universitetets forskere og undervisere, at forskelsbehandling er så udbredt, at det til tider opleves som magtmisbrug. Enkelthændelser, som kan være vanskelige at klassificere som diskriminerende, bliver til mønstre. De interviewede kvinder har oplevet, at de bliver udelukket af det mandlige magtfællesskab, at de ikke bliver anerkendt fagligt og beretter om »herreværelser«, der ekskluderer kvinder. Den eksplicitte eksklusion er blevet afløst af mikrochikane.

Hvad tænkte dette mandlige selskab om kvinder igennem de 93 år, hvor universitetet tog imod dem, men hvor Videnskabernes Selskab holdt igen? Måske skulle man slet ikke spørge til kvinder og kvindelighed, men

til mænd og maskulinitet. Når det går så langsomt med forandringer i den akademiske verden, kan det hænge sammen med, at academia er dybt indlejret i maskuline traditioner.

At 1968 blev det år, hvor selskabet åbnede op, har næppe noget direkte med studentoprøret at gøre, men måske alligevel indirekte. Uddannelseseksplosionen, som også havde bragt unge kvinder ind på universitetet, var baggrunden for det antiautoritære oprør i 1968. Så måske blev det efterhånden for svært at holde fast i traditionen og et udelukkende mandligt selskab.

Birgitta Odén: »Astrid Friis – Danmarks första kvinnliga professor« i »Clios dötter gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893. 1994«.

Inger Hammar: »Alma Maters sedliga dötter« i »Rummet vidgas«. 2002.

Gunvor Skytte: »ELI – 99 års opdagelsesrejse gennem livet. En biografi om sprogforskeren Eli Fischer-Jørgensen (1911-2010)«. 2016.

Marie Curie modtog som den første i verden to Nobelpriser, en i fysik og en i kemi.

FOTO: AFP/RITZAU SCANPIX